Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

8 septembrie 2015 * [i]

„Trimitere preliminară – Procedură penală privind infracțiuni în domeniul taxei pe valoarea adăugată (TVA) – Articolul 325 TFUE – Legislație națională care prevede termene de prescripție absolute care pot conduce la nepedepsirea infracțiunilor – Atingere potențială adusă intereselor financiare ale Uniunii Europene – Obligația instanței naționale de a lăsa neaplicată orice dispoziție de drept intern care poate aduce atingere obligațiilor impuse statelor membre de dreptul Uniunii”

În cauza C-105/14,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale di Cuneo (Italia), prin decizia din 17 ianuarie 2014, primită de Curte la 5 martie 2014, în procedura penală împotriva

Ivo Taricco,

Ezio Filippi,

Isabella Leonetti,

Nicola Spagnolo,

Davide Salvoni,

Flavio Spaccavento,

Goranco Anakiev,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte, doamna R. Silva de Lapuerta și domnii L. Bay Larsen, T. von Danwitz și J.-C. Bonichot, președinți de cameră, domnii A. Arabadjiev, M. Safjan și D. Šváby, doamnele M. Berger (raportor) și A. Prechal și domnii E. Jarašiūnas și C. G. Fernlund, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: doamna L. Carrasco Marco, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 3 martie 2015,

* Limba de procedură: italiana.

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru domnul Anakiev, de L. Sani, avvocato;

– pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de M. Salvatorelli și de L. Ventrella, avvocati dello Stato;

– pentru guvernul german, de T. Henze și de J. Kemper, în calitate de agenți;

– pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;

– pentru Comisia Europeană, de P. Rossi și de R. Lyal, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 30 aprilie 2015,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 101 TFUE, 107 TFUE și 119 TFUE, precum și a articolului 158 din Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (JO L 347, p. 1, Ediție specială, 09/vol. 3, p. 7).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnilor Taricco și Filippi, a doamnei Leonetti și a domnilor Spagnolo, Salvoni, Spaccavento și Anakiev (denumiți în continuare, împreună, „inculpații"), pentru fapta de a fi format și organizat o asociere în scopul săvârșirii diferitor infracțiuni în domeniul taxei pe valoarea adăugată (TVA).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Articolul 325 TFUE prevede:

„(1) Uniunea și statele membre combat frauda și orice altă activitate ilegală care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri luate în conformitate cu prezentul articol, măsuri care descurajează fraudele și oferă o protecție efectivă în statele membre, precum și în instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii.

(2) Pentru a combate frauda care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, statele membre adoptă aceleași măsuri pe care le adoptă pentru a combate frauda care aduce atingere propriilor lor interese financiare.

[…]"

Convenția privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene

4 Potrivit preambulului convenției elaborate în temeiul articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană, privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene, semnată la Luxemburg la 26 iulie 1995 (JO C 316, p. 48, Ediție specială, 19/vol. 12, p. 51, denumită în continuare „Convenția PIF"), părțile contractante la această convenție, state membre ale Uniunii Europene, sunt

convinse „că protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene impune urmărirea penală a oricărui comportament fraudulos care aduce atingere intereselor în cauză” și „de nevoia de a califica aceste comportamente drept infracțiuni penale pasibile de sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive, fără a aduce atingere aplicării altor sancțiuni în anumite cazuri adecvate, cât și de a prevedea, cel puțin pentru cazurile grave, pedepse privative de libertate”.

5 Articolul 1 alineatul (1) din Convenția PIF prevede:

„În sensul prezentei convenții, constituie fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Comunităților Europene:

[…]

(b) în materie de venituri, orice acțiune sau omisiune intenționată cu privire la:

– folosirea sau prezentarea unor declarații sau documente false, inexacte sau incomplete, care au ca efect diminuarea ilegală a resurselor bugetului general al Comunităților Europene sau ale bugetelor gestionate de Comunitățile Europene sau în numele acestora;

– […]”

6 Articolul 2 alineatul (1) din această convenție prevede:

„Fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru a se asigura că comportamentele menționate la articolul 1, precum și complicitatea, instigarea sau tentativa la comportamentele menționate la articolul 1 alineatul (1) se pedepsesc cu sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive, inclusiv, cel puțin în cazurile de fraudă gravă, cu pedepse privative de libertate care pot duce la extrădare, înțelegându-se că trebuie considerată fraudă gravă oricare fraudă care implică o sumă minimă care urmează să fie stabilită de fiecare stat membru. Această sumă minimă nu poate fi stabilită la o sumă mai mare de 50 000 [de euro].”

Directiva 2006/112

7 Articolul 131 din Directiva 2006/112 prevede:

„Scutirile prevăzute la capitolele 2-9 [din titlul IX din Directiva 2006/112] se aplică fără să aducă atingere altor dispoziții comunitare și în conformitate cu condițiile pe care statele membre le stabilesc în scopul de a asigura aplicarea corectă și directă a acestor scutiri și de a preveni orice posibilă evaziune, fraudă sau abuz.”

8 Articolul 138 alineatul (1) din această directivă prevede:

„Statele membre scutesc livrarea de bunuri expediate sau transportate către o destinație aflată în afara teritoriului lor respectiv, dar în cadrul Comunității, de către vânzător sau persoana care achiziționează bunurile sau în numele acestora, pentru o altă persoană impozabilă sau pentru o persoană juridică neimpozabilă care acționează ca atare într-un alt stat membru decât cel în care începe expedierea sau transportul bunurilor.”

9 Articolul 158 din directiva menționată prevede:

„(1) […] statele membre pot prevedea alte regimuri de antrepozit decât antrepozitul vamal în următoarele cazuri:

(a) atunci când bunurile sunt destinate magazinelor duty-free […]

[…]

(2) Atunci când statele membre își exercită opțiunea de scutire prevăzută la alineatul (1) litera (a), ele adoptă măsurile necesare pentru a asigura aplicarea corectă și simplă a scutirii respective și pentru a preveni evaziunea, frauda sau abuzul.

[…]”

Decizia 2007/436/CE

10 Articolul 2 alineatul (1) din Decizia 2007/436/CE, Euratom a Consiliului din 7 iunie 2007 privind sistemul de resurse proprii al Comunităților Europene (JO L 163, p. 17) are următorul cuprins:

„Constituie resurse proprii înscrise în bugetul general al Uniunii Europene veniturile din:

[…]

(b) […] aplicarea unui nivel uniform valabil pentru toate țările membre al bazei de evaluare armonizate a TVA, determinată în conformitate cu normele Comunității. […]”

Dreptul italian

11 Articolul 157 din Codul penal, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 251 din 5 decembrie 2005 (GURI nr. 285 din 7 decembrie 2005, denumit în continuare „Codul penal”), referitor la prescripția în materie penală, prevede:

„Răspunderea penală se prescrie într-un termen egal cu maximul pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea în cauză, dar, în orice caz, nu mai mic de șase ani pentru delicte și de patru ani pentru contravenții, chiar dacă acestea se pedepsesc numai cu amendă.

[…]”

12 Articolul 158 din acest cod stabilește punctul de plecare al termenului de prescripție după cum urmează:

„În ceea ce privește o infracțiune consumată, termenul de prescripție începe să curgă de la data comiterii acesteia; în cazul tentativei, de la data încetării acțiunii făptuitorului; în cazul infracțiunilor continue, de la data încetării continuității.

[…]”

13 Potrivit articolului 159 din codul menționat, referitor la normele privind suspendarea prescripției:

„Cursul prescripției este suspendat în toate cazurile în care o dispoziție legislativă specială prevede suspendarea procedurii, a procesului penal sau a termenului prevăzut pentru detenția provizorie, precum și în următoarele cazuri:

1) autorizarea urmăririi penale;

2) trimiterea cauzei la o altă instanță;

3) suspendarea procedurii sau a procesului penal ca urmare a unor cauze de împiedicare a părților sau a avocaților ori la cererea inculpatului sau a avocatului său. […]

[…]

Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare.”

14 Articolul 160 din același cod, care reglementează întreruperea prescripției, prevede:

„Cursul prescripției este întrerupt prin pronunțarea sentinței sau a ordonanței de condamnare.

Ordonanțele privind aplicarea unor măsuri provizorii personale […] [și] ordonanța de stabilire a ședinței preliminare […] întrerup de asemenea cursul prescripției.

În cazul în care cursul prescripției a fost întrerupt, un nou termen de prescripție începe să curgă din ziua întreruperii. În cazul în care au existat mai multe acte de întrerupere, prescripția își reia cursul de la data ultimului act; cu toate acestea, termenele stabilite la articolul 157 nu pot fi prelungite în niciun caz cu depășirea termenelor menționate la articolul 161 al doilea paragraf, cu excepția infracțiunilor prevăzute la articolul 51 alineatele 3-bis și 3-quater din Codul de procedură penală.”

15 Potrivit articolului 161 din Codul penal, referitor la efectele suspendării și ale întreruperii:

„Suspendarea și întreruperea prescripției produc efecte asupra tuturor persoanelor care au săvârșit infracțiunea.

Cu excepția urmăririi penale a infracțiunilor menționate la articolul 51 alineatele 3-bis și 3-quater din Codul de procedură penală, întreruperea prescripției nu poate conduce în niciun caz la o majorare a termenului de prescripție cu mai mult de o pătrime din durata maximă prevăzută […]”

16 Articolul 416 din Codul penal prevede că instigatorii la o asociere în scopul săvârșirii de infracțiuni se pedepsesc cu închisoare de până la șapte ani. Simplii participanți la această asociere se pedepsesc cu închisoare de până la cinci ani.

17 Potrivit articolului 2 din Decretul-legislativ nr. 74 privind noile dispoziții referitoare la infracțiunile în domeniul impozitului pe venit și al taxei pe valoarea adăugată (decreto legislativo n. 74, nuova disciplina dei reati in materia di imposte sui redditi e sul valore aggiunto) din 10 martie 2000 (GURI nr. 76 din 31 martie 2000, denumit în continuare „DL nr. 74/2000”), depunerea unei declarații frauduloase referitoare la TVA, prin utilizarea de facturi sau de alte documente privind operațiuni inexistente, se pedepsește cu închisoare de la un an și șase luni la șase ani. Potrivit articolului 8 din DL nr. 74/2000, este pasibilă de aceeași pedeapsă persoana care emite facturi false pentru a permite terților să se sustragă de la plata TVA-ului.

Situația de fapt din litigiul principal și întrebările preliminare

18 Inculpații au fost trimiși în judecată în fața Tribunale di Cuneo pentru faptul de a fi format și organizat, în cursul exercițiilor fiscale 2005-2009, o asociere infracțională în scopul săvârșirii diferitor infracțiuni în materie de TVA. Astfel, aceștia sunt acuzați că au efectuat montaje juridice frauduloase de tipul „carusel cu TVA”, implicând printre altele constituirea unor societăți-paravan și emiterea unor documente false prin intermediul cărora ar fi achiziționat bunuri, în speță sticle de șampanie, fără TVA. Această operațiune ar fi permis societății Planet Srl (denumită în continuare „Planet”) să dispună de produse la un preț inferior prețului pieței, pe care le putea revinde clienților săi, denaturând astfel piața respectivă.

19 Planet ar fi primit facturi emise de aceste societăți-paravan pentru operațiuni inexistente. Aceste societăți ar fi omis însă să prezinte declarația anuală privind TVA-ul sau, atunci când ar fi prezentat-o, nu ar fi efectuat în orice caz plățile aferente. În schimb, Planet ar fi înregistrat facturile emise de societățile-paravan menționate în contabilitatea sa, deducând în mod necuvenit TVA-ul care figura în acestea, și, în consecință, ar fi prezentat declarații anuale privind TVA-ul frauduloase.

20 Reiese din decizia de trimitere că, după ce în cauza cu care este sesizată au intervenit mai multe incidente procedurale și după ce a respins numeroasele excepții ridicate de inculpați în cadrul ședinței preliminare desfășurate în fața sa, instanța de trimitere este în situația de a pronunța, pe de o parte, o hotărâre de încetare a procesului penal față de unul dintre inculpați, domnul Anakiev, infracțiunile în cauză fiind prescrise în privința sa. Pe de altă parte, ea ar trebui să pronunțe o decizie de trimitere în judecată pentru ceilalți inculpați, cu stabilirea unei ședințe în contradictoriu.

21 Instanța de trimitere precizează că infracțiunile imputate inculpaților se pedepsesc, în temeiul articolelor 2 și 8 din DL nr. 74/2000, cu pedeapsa închisorii de până la șase ani. În schimb, infracțiunea de asociere infracțională, prevăzută la articolul 416 din Codul penal, de comiterea căreia inculpații ar putea de asemenea să fie declarați vinovați, s-ar pedepsi cu pedeapsa închisorii de până la șapte ani pentru instigatorii asocierii și de până la cinci ani pentru simplii participanți. În consecință, pentru instigatorii asocierii infracționale, termenul de prescripție este de șapte ani, în timp ce pentru toți ceilalți acest termen este de șase ani. Ultimul act de întrerupere a termenului ar fi fost ordonanța de stabilire a ședinței preliminare.

22 Or, în pofida întreruperii prescripției, termenul acesteia nu ar putea fi prelungit, în temeiul articolului 160 ultimul paragraf din Codul penal coroborat cu articolul 161 din acest cod (denumite în continuare „dispozițiile naționale în cauză”), peste șapte ani și șase luni sau, pentru instigatorii asocierii infracționale, peste opt ani și nouă luni de la data faptelor prevăzute de legea penală. Potrivit instanței de trimitere, este cert că toate infracțiunile, în măsura în care nu sunt încă prescrise, se vor prescrie cel târziu la 8 februarie 2018, respectiv înainte ca o hotărâre definitivă să poată fi pronunțată în privința inculpaților. Acest fapt ar avea drept consecință că aceștia, cu privire la care se susține că au comis o fraudă privind TVA-ul de mai multe milioane de euro, ar putea beneficia de o impunitate de fapt ca urmare a împlinirii termenului de prescripție.

23 Potrivit instanței de trimitere, această consecință era totuși previzibilă din cauza existenței normei cuprinse la articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, coroborată cu cea de la articolul 161 al doilea paragraf din acest cod, care, prin faptul că nu permite, după o întrerupere a cursului prescripției, prelungirea termenului de prescripție decât cu cel mult o pătrime din durata sa inițială, echivalează în realitate cu o neîntrerupere a prescripției în majoritatea proceselor penale.

24 Or, procedurile penale referitoare la o fraudă fiscală, precum cea pe care ar fi săvârșit-o inculpații, ar implica de regulă anchete foarte complexe, astfel încât procedura ar necesita deja mult timp în faza de urmărire penală. Durata procedurii, în fața tuturor instanțelor ar fi de așa natură încât, în acest tip de

cauze, impunitatea de fapt nu ar constitui în Italia un caz excepțional, ci regula. Pe de altă parte, administrației fiscale italiene i-ar fi în general imposibil să recupereze cuantumul taxelor care au făcut obiectul infracțiunilor vizate.

25 În acest context, instanța de trimitere consideră că dispozițiile naționale în cauză ar permite în mod indirect o concurență neloială din partea anumitor operatori economici stabiliți în Italia în raport cu întreprinderile stabilite în alte state membre, încălcând astfel articolul 101 TFUE. Pe de altă parte, aceste dispoziții ar putea favoriza anumite întreprinderi, cu încălcarea articolului 107 TFUE. În plus, dispozițiile menționate ar crea în fapt o scutire neprevăzută la articolul 158 alineatul (2) din Directiva 2006/112. În sfârșit, impunitatea de care ar beneficia în fapt autorii fraudelor ar încălca principiul director, prevăzut la articolul 119 TFUE, potrivit căruia statele membre trebuie să asigure caracterul sănătos al finanțelor lor publice.

26 Instanța de trimitere consideră totuși că, în ipoteza în care i-ar fi permis să lase neaplicate dispozițiile naționale în cauză, ar fi posibilă asigurarea aplicării efective în Italia a dreptului Uniunii.

27 În aceste condiții, Tribunale di Cuneo a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, în măsura în care prevede prelungirea termenului de prescripție ca urmare a întreruperii cu doar o pătrime din durata sa inițială, permițând astfel prescrierea infracțiunilor în pofida exercitării la timp a acțiunii penale, ceea ce are ca rezultat impunitatea, încălcă norma privind protejarea concurenței prevăzută la articolul 101 TFUE?

2) Prin articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, în măsura în care acesta prevede prelungirea termenului de prescripție ca urmare a întreruperii cu doar o pătrime din durata sa inițială, privând astfel de consecințe penale infracțiunile săvârșite de operatori economici fără scrupule, Republica Italiană a introdus o formă de ajutor de stat interzisă de articolul 107 TFUE?

3) Prin articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, în măsura în care acesta prevede prelungirea termenului de prescripție ca urmare a întreruperii cu doar o pătrime din durata sa inițială, creând astfel o ipoteză de impunitate pentru cei care se folosesc de Directiva 2006/112 în alte scopuri, Republica Italiană a adăugat în mod nejustificat o scutire suplimentară față de cele prevăzute în mod limitativ la articolul 158 din această directivă?

4) Articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, în măsura în care prevede prelungirea termenului de prescripție ca urmare a întreruperii cu doar o pătrime din durata sa inițială, renunțând astfel la sancționarea practicilor care privează statul de resursele necesare inclusiv pentru a-și îndeplini obligațiile față de Uniunea Europeană, încalcă principiul unor finanțe sănătoase prevăzut la articolul 119 TFUE?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitatea întrebărilor

28 Domnul Anakiev, precum și guvernele italian și german consideră că întrebările adresate de instanța de trimitere sunt inadmisibile. În această privință, domnul Anakiev arată că dispozițiile din dreptul național care prevăd regulile de prescripție pentru infracțiunile în domeniul fiscal au fost modificate recent, astfel încât considerațiile instanței de trimitere sunt lipsite de temei. Guvernele italian și german apreciază, în esență, că întrebările privind interpretarea adresate de instanța de trimitere sunt pur abstracte sau ipotetice și nu au nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul procedurii principale.

29 În această privință, trebuie amintit că, în temeiul unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul cooperării dintre aceasta din urmă și instanțele naționale, astfel cum este prevăzută la articolul 267 TFUE, numai instanța națională sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume responsabilitatea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate privesc interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea în special Hotărârea Banco Privado Português și Massa Insolvente do Banco Privado Português, C-667/13, EU:C:2015:151, punctul 34 și jurisprudența citată).

30 Rezultă că întrebările referitoare la dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Refuzul Curții de a se pronunța asupra unei întrebări preliminare formulate de o instanță națională este posibil numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică ori când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (a se vedea în special Hotărârea Halaf, C-528/11, EU:C:2013:342 punctul 29 și jurisprudența citată).

31 Cu toate acestea, după cum a arătat în esență avocatul general la punctul 45 și următoarele din concluzii, condițiile care pot determina refuzul Curții de a statua nu sunt vădit îndeplinite în speță. Astfel, informațiile cuprinse în decizia de trimitere permit Curții să formuleze răspunsuri utile instanței de trimitere. În plus, aceste informații sunt de natură să permită persoanelor interesate menționate la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene să se pronunțe în mod util.

32 Pe de altă parte, reiese cu claritate din decizia de trimitere că întrebările adresate Curții nu sunt nicidecum de natură ipotetică și că există o legătură cu realitatea litigiului principal, dat fiind că aceste întrebări privesc interpretarea mai multor dispoziții ale dreptului Uniunii pe care instanța de trimitere le consideră determinante pentru viitoarea decizie pe care o va pronunța în cauza principală, în special în ceea ce privește trimiterea inculpaților în fața unui complet de judecată.

33 În aceste condiții, cererea de decizie preliminară trebuie declarată admisibilă.

Cu privire la a treia întrebare

34 Prin intermediul celei de a treia întrebări, care trebuie analizată în primul rând, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească, pe de o parte, dacă o reglementare națională în domeniul prescripției răspunderii penale, precum cea prevăzută de dispozițiile naționale în cauză, care prevedea, la data faptelor din litigiul principal, că actul de întrerupere care intervenea în cadrul proceselor penale privind infracțiunile în materie de TVA avea ca efect prelungirea termenului de prescripție cu doar o pătrime din durata sa inițială, astfel încât persoanele urmărite puteau beneficia de o impunitate de fapt, echivalează cu introducerea unei ipoteze de scutire de TVA neprevăzute la articolul 158 din Directiva 2006/112. Pe de altă parte, în ipoteza în care răspunsul la această întrebare ar fi afirmativ, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă poate lăsa neaplicate dispozițiile respective.

Cu privire la conformitatea unei reglementări naționale precum cea prevăzută de dispozițiile naționale în cauză cu dreptul Uniunii

35 Cu titlu introductiv, trebuie observat că deși a treia întrebare face trimitere la articolul 158 din Directiva 2006/112, reiese în mod clar din motivele deciziei de trimitere că, prin intermediul acestei întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, dacă o reglementare națională precum cea

prevăzută de dispozițiile în cauză nu împiedică combaterea efectivă a fraudei în materie de TVA în statul membru vizat, într-un mod incompatibil cu Directiva 2006/112, precum și, mai general, cu dreptul Uniunii.

36 În această privință, trebuie amintit că, în materie de TVA, rezultă din Directiva 2006/112 coroborată cu articolul 4 alineatul (3) TUE că statele membre nu au doar obligația generală să adopte toate măsurile cu caracter legislativ și administrativ corespunzătoare pentru a asigura colectarea în integralitate a TVA-ului datorat pe teritoriile lor respective, ci trebuie de asemenea să combată frauda (a se vedea în acest sens Hotărârea Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 25 și jurisprudența citată).

37 În plus, articolul 325 TFUE obligă statele membre să combată activitățile ilegale care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri care să descurajeze fraudele și să ofere o protecție efectivă și în special le obligă să adopte, pentru a combate frauda care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, aceleași măsuri precum cele pe care le adoptă pentru a combate frauda care aduce atingere propriilor interese financiare (a se vedea Hotărârea Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 26 și jurisprudența citată).

38 Curtea a subliniat în această privință că, întrucât resursele proprii ale Uniunii cuprind printre altele, potrivit articolului 2 alineatul (1) litera (b) din Decizia 2007/436, veniturile din aplicarea unei cote uniforme a bazelor armonizate de evaluare a TVA-ului, stabilite în conformitate cu normele Uniunii, există astfel o legătură directă între colectarea veniturilor din TVA cu respectarea dreptului Uniunii aplicabil și punerea la dispoziția bugetului Uniunii a resurselor TVA corespunzătoare, de vreme ce orice lacună în colectarea celor dintâi se poate afla la originea unei reduceri a celor din urmă (a se vedea Hotărârea Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 26).

39 Deși statele membre dispun, desigur, de libertatea de alegere a sancțiunilor aplicabile, care pot să îmbrace forma unor sancțiuni administrative, a unor sancțiuni penale sau a unei combinații a celor două, pentru a garanta perceperea integralității încasărilor din TVA și, prin aceasta, protecția intereselor financiare ale Uniunii în conformitate cu dispozițiile Directivei 2006/112 și ale articolului 325 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 34 și jurisprudența citată), sancțiunile penale pot totuși să fie indispensabile pentru a combate în mod efectiv și disuasiv anumite cazuri de fraudă gravă în materie de TVA.

40 De altfel, trebuie amintit că, în temeiul articolului 2 alineatul (1) din Convenția PIF, statele membre trebuie să ia măsurile necesare pentru ca comportamentele care constituie o fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii să se pedepsească cu sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive, inclusiv, cel puțin în cazurile de fraudă gravă, cu pedepse privative de libertate.

41 Noțiunea „fraudă” este definită la articolul 1 din Convenția PIF ca fiind „orice acțiune sau omisiune intenționată cu privire la […] folosirea sau prezentarea unor declarații sau documente false, inexacte sau incomplete, care au ca efect diminuarea ilegală a resurselor bugetului general al [Uniunii] sau ale bugetelor gestionate de [Uniune] sau în numele [acesteia]”. Această noțiune înglobează, în consecință, veniturile din aplicarea unei cote uniforme a bazelor armonizate de evaluare a TVA-ului, stabilite în conformitate cu normele Uniunii. Această concluzie nu poate fi repusă în discuție de faptul că TVA-ul nu ar fi perceput în mod direct în numele Uniunii, întrucât articolul 1 din Convenția PIF nu prevede o astfel de condiție care ar fi contrară obiectivului convenției respective privind combaterea cu cea mai mare fermitate a fraudei care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii.

42 În speță, reiese din decizia de trimitere că reglementarea națională prevede sancțiuni penale pentru infracțiunile urmărite în procedura principală, și anume în special formarea unei asocieri în scopul săvârșirii de infracțiuni în materie de TVA, precum și o fraudă în aceeași materie de mai multe milioane de euro. Este necesar să se constate că astfel de infracțiuni constituie cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii.

43 Or, rezultă din ansamblul considerațiilor evocate la punctele 37 și 39-41 din prezenta hotărâre că statele membre trebuie să asigure că astfel de cazuri de fraudă gravă se pedepsesc cu sancțiuni penale care au printre altele un caracter efectiv și disuasiv. Pe de altă parte, măsurile luate în această privință trebuie să fie aceleași cu cele pe care statele membre le adoptă pentru combaterea cazurilor de fraudă cu același nivel de gravitate care aduce atingere propriilor interese financiare.

44 Astfel, este de competența instanței naționale să verifice, ținând seama de toate împrejurările de drept și de fapt relevante, dacă dispozițiile naționale aplicabile permit sancționarea în mod efectiv și disuasiv a cazurilor de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii.

45 În această privință, trebuie precizat că nici instanța de trimitere, nici persoanele interesate care au prezentat observații Curții nu au repus în discuție caracterul disuasiv în sine al sancțiunilor penale menționate de instanța amintită, și anume pedeapsa închisorii de până la șapte ani, și nici conformitatea cu dreptul Uniunii a faptului că în dreptul penal italian este prevăzut un termen de prescripție pentru fapte care constituie o fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii.

46 Cu toate acestea, astfel cum reiese din decizia de trimitere, dispozițiile naționale în cauză, prin faptul că introduc, în caz de întrerupere a cursului prescripției pentru una dintre cauzele menționate la articolul 160 din Codul penal, o normă în temeiul căreia termenul de prescripție nu poate fi prelungit în niciun caz cu mai mult de o pătrime din durata sa inițială, au drept consecință, dată fiind complexitatea și durata procedurilor penale până la adoptarea unei hotărâri definitive, neutralizarea efectului temporal al unei cauze de întrerupere a prescripției.

47 În ipoteza în care instanța națională ajunge la concluzia că aplicarea dispozițiilor naționale în materie de întrerupere a prescripției ar avea efectul că, într-un număr considerabil de cazuri, faptele care constituie o fraudă gravă nu vor fi pedepsite penal, întrucât aceste fapte vor fi în general prescrise înainte ca sancțiunea penală prevăzută de lege să poată fi aplicată printr-o decizie judiciară definitivă, ar trebui să se constate că măsurile prevăzute de dreptul național pentru combaterea fraudei și a oricărei alte activități ilegale care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii nu pot fi considerate drept efective și disuasive, ceea ce ar fi incompatibil cu articolul 325 alineatul (1) TFUE, cu articolul 2 alineatul (1) din Convenția PIF, precum și cu Directiva 2006/112 coroborată cu articolul 4 alineatul (3) TUE.

48 În plus, instanței naționale îi va reveni sarcina să verifice dacă dispozițiile naționale în cauză se aplică în cazurile de fraudă în materie de TVA în același mod ca în cazurile de fraudă aducând atingere numai intereselor financiare ale Republicii Italiene, astfel cum impune articolul 325 alineatul (2) TFUE. Nu aceasta ar fi situația în special în cazul în care articolul 161 al doilea paragraf din Codul penal ar prevedea termene de prescripție mai lungi pentru fapte de natură și gravitate comparabile care aduc atingere intereselor financiare ale Republicii Italiene. Or, după cum a observat Comisia Europeană în ședința în fața Curții, și sub rezerva verificării de către instanța națională, dreptul italian nu prevede, printre altele, niciun termen de prescripție absolut în ceea ce privește infracțiunea privind asocierea în scopul săvârșirii de infracțiuni în materie de accize la produsele din tutun.

Cu privire la consecințele unei eventuale incompatibilități a dispozițiilor naționale în cauză cu dreptul Uniunii și la rolul instanței naționale

49 În cazul în care instanța națională ar ajunge la concluzia că dispozițiile naționale în cauză nu îndeplinesc cerința dreptului Uniunii referitoare la caracterul efectiv și disuasiv al măsurilor de combatere a fraudei privind TVA-ul, acestei instanțe i-ar reveni sarcina să asigure efectul deplin al dreptului Uniunii, lăsând neaplicate, dacă este necesar, dispozițiile amintite și neutralizând astfel consecința menționată la punctul 46 din prezenta hotărâre, fără a trebui să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acestora pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional (a se

vedea în acest sens Hotărârea Berlusconi și alții, C-387/02, C-391/02 și C-403/02, EU:C:2005:270, punctul 72 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea Kücükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punctul 51 și jurisprudența citată).

50 În această privință, trebuie subliniat că obligația statelor membre de a combate activitățile ilegale care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri care să descurajeze fraudele și să ofere o protecție efectivă, precum și obligația de a adopta, pentru a combate frauda care aduce atingere acestor interese, aceleași măsuri precum cele pe care le adoptă pentru a combate frauda care aduce atingere propriilor interese financiare sunt obligații impuse, printre altele, de dreptul primar al Uniunii, și anume articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE.

51 Aceste dispoziții de drept primar al Uniunii pun în sarcina statelor membre o obligație de rezultat precisă și care nu este supusă niciunei condiții cu privire la aplicarea normei pe care o prevăd, amintită la punctul anterior.

52 Prin urmare, dispozițiile articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE au ca efect, în temeiul principiului supremației dreptului Uniunii, în raporturile lor cu dreptul intern al statelor membre, prin simplul fapt al intrării lor în vigoare, să determine inaplicabilitatea de drept a oricărei dispoziții contrare a legislației naționale existente (a se vedea în acest sens printre altele Hotărârea ANAFE, C-606/10, EU:C:2012:348, punctul 73 și jurisprudența citată).

53 Trebuie adăugat că, în cazul în care instanța națională va trebui să decidă să lase neaplicate dispozițiile naționale în cauză, ea va trebui de asemenea să asigure că drepturile fundamentale ale persoanelor vizate sunt respectate. Astfel, acestora din urmă li s-ar putea aplica, așadar, sancțiuni pe care, după toate probabilitățile, le-ar fi evitat dacă aceste dispoziții de drept național ar fi fost aplicate.

54 În această privință, mai multe persoane interesate care au prezentat observații Curții au făcut trimitere la articolul 49 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), care consacră principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor, potrivit cărora, printre altele, nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia infracțiune potrivit dreptului intern sau dreptului internațional.

55 Cu toate acestea, sub rezerva verificării de către instanța națională, neaplicarea dispozițiilor naționale în cauză ar avea ca efect doar să nu scurteze termenul de prescripție general în cadrul unei proceduri penale pendinte, să permită o urmărire efectivă a faptelor incriminate, precum și să asigure, dacă este cazul, egalitatea de tratament între sancțiunile care urmăresc să protejeze interesele financiare ale Uniunii și, respectiv, pe cele ale Republicii Italiene. O asemenea neaplicare a dreptului național nu ar încălca drepturile inculpaților garantate la articolul 49 din cartă.

56 Astfel, din aceasta nu ar rezulta nicidecum o condamnare a inculpaților pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune sancționată penal potrivit dreptului național (a se vedea prin analogie Hotărârea Niselli, C-457/02, EU:C:2004:707, punctul 30) și nici aplicarea unei sancțiuni care, în același moment, nu era prevăzută de dreptul respectiv. Dimpotrivă, faptele imputate inculpaților în cauza principală constituiau, la data comiterii lor, aceeași infracțiune și erau pasibile de aceleași sancțiuni penale ca cele prevăzute în prezent.

57 Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 7 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, care consacră drepturi ce corespund celor garantate la articolul 49 din cartă, susține această concluzie. Astfel, potrivit acestei jurisprudențe, prelungirea termenului de prescripție și aplicarea sa imediată nu aduce atingere drepturilor garantate prin articolul 7 din convenția menționată, dat fiind că dispoziția respectivă nu poate fi interpretată în sensul că împiedică o prelungire a termenelor de prescripție atunci când faptele imputate nu au fost prescrise niciodată [a se vedea în acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Coëme și alții împotriva Belgiei, nr. 32492/96, 32547/96,

32548/96, 33209/96 și 33210/96, § 149, CEDH 2000-VII, Hotărârea Scoppola împotriva Italiei (nr. 2), nr. 10249/03, § 110 și jurisprudența citată, 17 septembrie 2009, și Hotărârea OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos împotriva Rusiei, nr. 14902/04, § 563, 564 și 570, precum și jurisprudența citată, 20 septembrie 2011].

58 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că o reglementare națională în domeniul prescripției răspunderii penale, precum cea prevăzută de dispozițiile naționale în cauză, care prevedea, la data faptelor din litigiul principal, că actul de întrerupere care intervenea în cadrul proceselor penale privind fraude grave în materie de TVA are ca efect prelungirea termenului de prescripție cu doar o pătrime din durata sa inițială poate aduce atingere obligațiilor impuse statelor membre prin articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE în ipoteza în care această reglementare națională ar împiedica aplicarea unor sancțiuni efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii sau ar prevedea termene de prescripție mai lungi pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale statului membru vizat decât pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii, aspect a cărui verificare este de competența instanței naționale. Revine instanței naționale sarcina de a asigura efectul deplin al articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE, lăsând, dacă este necesar, neaplicate dispozițiile de drept național care ar avea ca efect împiedicarea statului membru vizat să respecte obligațiile care îi sunt impuse prin articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE.

Cu privire la prima, la a doua și la a patra întrebare

59 Prin intermediul primei, al celei de a doua și al celei de a patra întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă un regim de prescripție aplicabil unor infracțiuni comise în materie de TVA precum cel prevăzut de dispozițiile naționale în cauză, în versiunea acestora la data faptelor din litigiul principal, ar putea fi apreciat în lumina articolelor 101 TFUE, 107 TFUE și 119 TFUE.

60 În ceea ce privește, în primul rând, articolul 101 TFUE, acesta interzice orice acorduri între întreprinderi și orice practici concertate care pot afecta comerțul dintre statele membre și care au ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței interne. Astfel cum a arătat în esență avocatul general la punctul 60 din concluzii, o eventuală aplicare inadecvată a dispozițiilor penale naționale în materie de TVA nu are totuși relevanța necesară asupra unor posibile comportamente coluzive între întreprinderi, contrare articolului 101 TFUE coroborat cu articolul 4 alineatul (3) TUE.

61 În ceea ce privește, în al doilea rând, interzicerea ajutoarelor de stat, prevăzută la articolul 107 TFUE, trebuie amintit că o măsură prin care autoritățile publice acordă anumitor întreprinderi un tratament fiscal avantajos care, deși nu presupune un transfer de resurse de stat, îi pune pe beneficiari într-o situație financiară mai favorabilă decât a celorlalți contribuabili constituie un ajutor de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE (a se vedea printre altele Hotărârea P, C-6/12, EU:C:2013:525, punctul 18 și jurisprudența citată).

62 Or, deși caracterul neefectiv și/sau nedisuasiv al sancțiunilor prevăzute în materie de TVA poate procura eventual un avantaj financiar întreprinderilor în cauză, nu poate fi vorba totuși de aplicarea articolului 107 TFUE în speță, întrucât toate tranzacțiile sunt supuse regimului TVA-ului și orice infracțiune comisă în materie de TVA este pedepsită penal, cu excepția cazurilor speciale în care regimul prescripției ar putea priva de consecințe penale anumite infracțiuni.

63 În al treilea rând, în ceea ce privește articolul 119 TFUE, această dispoziție menționează la alineatul (3), printre principiile directoare care trebuie să guverneze acțiunea statelor membre în cadrul instituirii unei politici economice și monetare, principiul potrivit căruia statele membre trebuie să asigure caracterul sănătos al finanțelor lor publice.

64 Or, este necesar să se arate că problema dacă dispozițiile de drept național în cauză care pot determina nepedepsirea anumitor infracțiuni în materie de TVA sunt conforme cu respectivul principiu privind finanțele publice sănătoase nu intră în domeniul de aplicare al articolului 119 TFUE întrucât ea este foarte indirect legată de această obligație care incumbă statelor membre.

65 În aceste condiții, trebuie să se răspundă la prima, la a doua și la a patra întrebare adresată că un regim de prescripție aplicabil unor infracțiuni comise în materie de TVA precum cel prevăzut de dispozițiile naționale în cauză, în versiunea acestora la data faptelor din litigiul principal, nu poate fi apreciat în lumina articolelor 101 TFUE, 107 TFUE și 119 TFUE.

Cu privire la cheltuielile de judecată

66 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

1) **O reglementare națională în domeniul prescripției răspunderii penale precum cea prevăzută la articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 251 din 5 decembrie 2005, coroborat cu articolul 161 din acest cod, care prevedea, la data faptelor din litigiul principal, că actul de întrerupere care intervine în cadrul proceselor penale privind fraude grave în materia taxei pe valoarea adăugată are ca efect prelungirea termenului de prescripție cu doar o pătrime din durata sa inițială, poate aduce atingere obligațiilor impuse statelor membre prin articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE în ipoteza în care această reglementare națională ar împiedica aplicarea unor sancțiuni efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene sau ar prevedea termene de prescripție mai lungi pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale statului membru vizat decât pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene, aspect a cărui verificare este de competența instanței naționale. Revine instanței naționale sarcina de a asigura efectul deplin al articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE, lăsând, dacă este necesar, neaplicate dispozițiile de drept național care ar avea ca efect împiedicarea statului membru vizat să respecte obligațiile care îi sunt impuse la articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE.**

2) **Un regim de prescripție aplicabil unor infracțiuni comise în materia taxei pe valoarea adăugată precum cel prevăzut la articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 251 din 5 decembrie 2005, coroborat cu articolul 161 din acest cod, nu poate fi apreciat în lumina articolelor 101 TFUE, 107 TFUE și 119 TFUE.**

Semnături

i — Punctele 38 și 41 din prezentul text au făcut obiectul unei modificări de ordin lingvistic ulterior primei publicări.